

THE REVIVAL OF THE CLASSICAL THEORY OF ECONOMIC RENT

Associated professor Rumen Andreev, PhD

UNWE, Bulgaria

Abstract: In classical economic theory, the question of obtaining land rent is particularly relevant. One of the notable debates in economics between David Ricardo and Thomas Malthus was about rent of land. The subject of rent almost disappeared from economic theory after the marginal revolution, when the theory of economic rent was adopted. The receipt of rent not only does not arise, as some economists assume, but also becomes a basic characteristic of the modern economic system. The purpose of the paper is to present alternative modern views of economic rent that are based on the insights of classical economists.

Keywords : *History of Economic Thought; political economy, economic rent, distribution, wealth;*

JEL code: *B 10, B12*

ВЪЗРАЖДАНЕТО НА КЛАСИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ ЗА ПОЗЕМЛЕНАТА РЕНТА

Доц. д-р Румен Андреев

УНСС, България

Земята е основният производствен ресурс на хората. Като се има в предвид начините на производство и технологиите в миналото, нейното значение като ресурс тогава е още по-голямо. Установяването на собственост върху земята дава големи привилегии на нейния собственик и правото да получава част от произвежданата върху нея продукция като поземлена рента. Собствеността върху земята в миналото е придобивана чрез войни, а в мирно време чрез покупка. Победителя се отблагодарява на военните си командири, като им дава земя или привилегията да получават поземлена рентата от нея. В мирно време получава тяхната лоялност, като отново и дава правото да получават рента. В Европа, до наполеоновите войни, цялото военно ръководство на европейски държави е съставено от потомствената поземлена аристокрация. Войните през по-голямата част от човешката история се водят за завладяването на земя. Феодалните държави, съществуващи през Средновековието с техните непостоянни граници показват войните, които са водени за завладяването на земята на техните територии. Укрепването на поземлената аристокрация води до нейно еманципиране и до борба между нея и владетеля за това кой да получава повече от поземлената рента, аристокрацията или владетеля, който получава приходите от данъците. Според икономиста Майкъл Хъдсън поземлената аристокрация успява да присвои поземлената

рента, като принуждава краля да облага с данъци производителните класи – капиталистите и работническата класа (Хадсон, 2021 стр. 58). Класическата политическа икономия от XVIII век дава първото обяснение на дохода от собствеността върху земята, но развитието на икономическата теория през XIX век се отклонява от това разбиране и то за дълго време остава само една от идеите в богатството на икономическата мисъл. Целта на доклада е представи някои идеи на съвременни автори, според които класическата теория за поземлената рента е актуална. Използван е сравнителен исторически анализ на теориите на класическите икономисти и е проследено тяхното интерпретиране в историята на икономическата мисъл.

Класическата политическа икономия за поземлената рента

Думата рента е от френски произход и означава държавна облигация (rente). Нейните собственици получават постоянен доход на всяко тримесечие. Много облигации имали прикрепени купони, които можели да бъдат събирани. Това са пасивно получавани доходи без полагането на труд и предприемчивост. Искане, което обществото трябва да плати независимо дали собственика притежава облигация или земя Hudson (2015).

През периода на феодализма не съществува автономност на икономиката от политиката, като произведените блага се получават с политически средства от местния феодал и се преразпределят от него. Периода на меркантилизма е краят на феодализма, който свързваме с развитието на търговията, морския транспорт, великите географски открития и завладяването на колонии от европейските държави. През епохата на меркантилизма търсенето на рента е най-разпространения начин за получаване на богатство. Меркантилисткото общество е организирано около търсенето на рента. Идеите на класическите икономисти за свободния пазар, категорично отричат меркантилистичната политика на създаване на ограничения на търговията и производство и създаването по този начин монополи и получаване на рента (Tullock, 2005, стр. 310).

Поземлената рента е показана в класическата икономическа теория, като един от доходите на разпределението, заедно с печалбата и работната заплата. До появата на теорията на Рикардо между класическите икономисти няма дебат върху причините за получаването на рента, според тях поземлената рента е излишък от земеделска продукция, който остава след приспадането на разходите за нейното производство - капитал и труд. Причините за появата на излишъка са производителността на природата или положеният труд. Първите изследвания върху поземлената рента са на Уилям Пети, през XVII век той определя рентата като излишък над разходите за производство. В теорията на Пети тя има първостепенно значение, според него цената на земята е натрупана рента, а лихвения процент е „*алтернативна цена*” на поземлената рентата. При Пети за първи път намираме понятие за диференциална рента. Той обяснява различното количество получавана поземлена рента с местоположението на земята, т.е. различното разстояние от пазара при еднакво плодородие на парцелите земя. Първата зависимост в икономическата наука също е представена от Пети и е обратната зависимост между размера на поземлената рента и работната заплата.

Управлението във Франция през XVIII век е абсолютизъм и въпреки че в началото на века Жан Колбер провежда политика за поощряване на индустрията, таксите и рентата са толкова високи, че цените на френските стоки са много по-високи от тези в Англия и Европа. През 1758 г. лекарят в кралския двор Франсоа Кене

публикува книгата „*Икономическата таблица*“, в която за първи път показва циркулирането на доходите във френската икономика. Таблицата показва как земевладелците, получават поземлена рента, която е целият новосъздаден излишък през годината и наречен от тях „*чист продукт*“. Към Кене се присъединява група от интелектуалци, наричаща себе си „*физиократи*“ /на латински - власт на природата/ и *икономисти*, които твърдят че за да се увеличи богатството на Франция, трябва да се премахне получаването на поземлената рента от земевладелците. Според физиократа Жак Тюрго земеделието е единственият отрасъл създаващ излишък, който се получава от земевладелците и държавата трябва да ги облага с данък върху рентата.

В икономическата теория за поземлената рента през XVIII век, тя се разбира като подарък на природата и едва след възприемането в завършен вид на трудовата теория за стойността през началото на XIX век, тя е представена като част от продукта на труда. Колебанията в разбирането за произхода на поземлената рента са най-вече при Адам Смит, според който тя е: *подарък на природата; част от продукта на труда, т.е. неплатен труда на работника; част от разходите по производство; монополна цена на продукт произведен върху оскъдната плодородна земя* /възглед по-добре развит по-късно от Дейвид Рикардо/ Смит (2006). Според антропологът Дейвид Грейбър Адам Смит създава един утопичен икономически модел като не обръща внимание на добронамереност и недобронамереност във взаимоотношенията на хората на свободния пазар. За насилията, отмъщенията, убийствата и др., които също се свързват с личния интерес Смит предпочита да не пише (Гребер, 2016, стр. 343) Личният интерес на лендлордове е получаването на рента, като те използват цялата политическа власт за да наложат своите интереси върху обществото. Форма на рента, според Адам Смит се получава и от естествените монополи върху определени ресурси, както и от привилегиите на търговските компании. Икономистът Майкъл Хъдсън определя поземлената рента като плащане, което земевладелците получават за завоюваните от техните предци земи, докато монополната рента като повишаване на цените от компании с особени привилегии. Монополната рента са плащания, които са над реалната стойност на пазара, например банките сега получават много повече от реалната стойност на техните услуги (Хадсон, 2021, 72). В края на XVIII век, когато Смит пише *Богатството на нациите* една от най-големите търговски корпорации е Източно-индийската компания, която получава своите привилегии от британското правителство. Тази компания притежава на практика собствена армия, с която завладява Индия, а търговията е само част от нейната дейност. Повече от половината от търговия на Англия с Индия се извършва от компанията. Историкът Далримпър твърди, че вероятно Източно-индийската компания е создала корпоративното лобиране, като Британският парламент много пъти в повече от 200-годишната история на компанията я подпомага за сметка на данъкоплатеца Dalrymple (2019).

На основата на трудовата теория за стойността в началото на XIX век Дейвид Рикардо създава теория за поземлената рентата, в която източник на рентата се явява не особената щедрост на природата, а положеният труд. По този въпрос е очевидна разликата между възгледите на Рикардо и на Смит. Последният счита не без влиянието на физиократите, че рентата се явява като особен дар на природата, докато Рикардо е на съвършено различна позиция. Изходно положение в неговата теория е убеждението, че когато в страната има изобилие на плодородна земя, от която незначителна част се обработва, рента не съществува, тъй като никой не би плащал за ползването на земята, ако я има в неограничено количество и е еднаква по качество. Но когато в хода на развитие на обществото с увеличаване на населението започва да се обработва земя от по-лошо качество или с по-лошо разположение /да я наречем земя от второ качество/

то на земята от първо качество възниква рента, величината на която ще зависи от разликата в качеството на тези два участъка земя. Така с всяко увеличаване на населението, когато в страната прибягват към земя от по-лошо качество, ще се увеличава рентата в по-плодородните участъци земя. От това следва, че рентата е в резултат не на особената щедрост на природата, а на нейната оскъдност. Рикардо свързва теорията си за поземлената рента с трудовата си теория за стойността, според която най-големите обществено необходими разходи за труд /количество работни часове/ определят стойността на стоките. Според него, стойността на земеделската продукция се определя от разходите за труд в най-неплодородните участъци земя, в които не се заплаща рента. Излишъкът от продукция, получаван от земята с по-добро качество, получена заради по-ниските разходи за производство, представлява рента заплащана на собственика на земята. Според възгледите на Рикардо, високите рентни плащания са следствие от високите цени на селско стопанската продукция, които пък въвлечат в оборот земя от по-лошо качество. Тъй като регулатор на цената на селско стопанската продукция се явява продукцията получена при най-големи разходи за труд, то рентата не може да влиза като съставна част от цената. Рентата е в резултат от високите цени и това което получава земевладелеца по този начин, той го получава за сметка на цялото общество, една класа получава изгода за сметка на друга Рикардо (2006). Френската революция и наполеоновите войни, правят по-свободна търговията в Европа, което намалява поземлената рента, а наложеното ембарго на Англия повишава в пъти цените на житните култури и размера на поземлената рента на острова. През XVIII век влиянието на земевладелската аристокрация във властта е огромно в Европа, но в началото на XIX век тя започва да среща съпротивата на възникващата буржоазия и bankerите, които са срещу високите поземлени ренти (Hudson 2022 стр. 94- 95).

Според класическата трудова теория за стойността облагането на рентата с данък не води до увеличаване на цените на стоките, а е прибиране на излишъка от продукция, който остава след приспадане на разходите за производство. Според икономиста Майкъл Хъдсън политическата цел на класическите икономисти е да се освободят пазарите от феодалните привилегии и защитят производителните класи на работниците и капиталистите. Целта на класическите икономисти е да се замени наследствената аристокрация, която получава рента, с държавно облагане върху природните ресурси - „*властта на природата*” при физиократите, плодородието на земята при Рикардо и диференциалната рента по местоположение на земята при Уилям Пети. Класическата икономическа теория за стойността се стреми да определи поземлената рента като подарък на природата, който трябва да принадлежи на държавата.

Таблица 1

Теориите за поземлената рента в историята на икономическите теории

Направление от икономическата мисъл	Разбиране	Период на възникване
Уилям Пети	Поземлена рента е излишък от земеделска продукция, който остава след приспадане на разходите за нейното производство. Диференциална рента в зависимост от местоположението на земята	XVII век
Физиократи	Поземлена рента е излишък, подарък създаден от природата - „чист продукт”	XVIII век

Адам Смит	Поземлена рента в резултат от монополна собственост върху земята. Подарък на природата. Част от продукта на труда	XVIII век
Дейвид Рикардо	Поземлената рента е част от печалбата на капиталистите. Монополна собственост върху оскъдната плодородна земя. Диференциална рента в зависимост от плодородието на земята	XIX век
Карл Маркс	Поземлената рента е принадлежна стойност. Присвоен труд на работника. Абсолютна рента в резултат от използването на повече труд, а не капитал в земеделието.	XIX век
Неокласическа икономическа теория	Икономическа рента. Оскъдност на всички ресурси. Плащане над това, което е необходимо за използване на ресурса в дадено производство.	XIX век

Теорията за поземлената рента, класическите икономисти свързват с трудовата теория за стойността. Маржиналистката революция отхвърля трудовата теория за стойността, а заедно с нея и теорията за поземлената рента. Икономическата рента в разбиранията на неокласическата школа е *незаработен доход*, това освен поземлената рента са монополната рента върху ресурсите, лихвения процент.

Рентата е доход, който се получава в богатите общества. Получаването на *рента* става основна характеристика за съвременната икономическа система и практически я доближава повече до феодализма (Гребер, 2020, стр. 270). Повишава се ефективността, но икономическата печалба се преразпределя между хората на високо ниво в йерархиите на организациите под формата на рента. Именно създаването на йерархии дава възможност за получаване на рента. Реалистичната схема на получаващите рента е представена в Схема 1

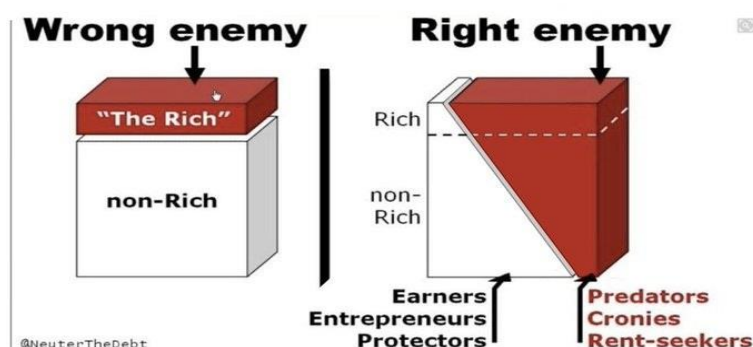


Схема 1. Дял на получаваната рента в съвременната икономика

Източник : <https://twitter.com/NeuterTheDebt/status/1190251955844763648>

Всяка икономическа класа оправдава личния си интерес, като дори рентиерите смятат че допринасят за икономическото благополучие. Нито един обществен строй на производство и разпределение не съществува в реалността в чист вид на модела, в които се мисли за него. Капитализмът, никога не се освобождава от рентата, а комунизмът никога не постига всекиго според нуждите. В класическата икономическа система от XVIII век, Адам Смит никога не използва думата капитализъм, класите са три- рентиери, капиталисти, наемни работници, а самия Смит не допуска изчезването на рентиерите. Един от значимите дебати в историята на икономическата мисъл е този между Дейвид Рикардо и Томас Малтус. Рикардо е за премахването на рентата, която според него е свръх цена, а Малтус твърди че рента е необходима за потреблението, чрез което да се избегнат икономическите кризи. Въпреки че Рикардо печели дебата за рентата, тя не се премахва през следващите години. В неокласическата икономическа теория – поземлената рента е плащане за отвлечане на оскъдни ресурси, които могат да се използват за производство. Традиция в политическата икономия за премахването на рентата е възприета през XX век от Джон Кейнс, който смята че рентата е остатък от феодализма и ще изчезне с развитието на капитализма. Евтаназията на рентиера, според Кейнс предстои и е в реда на нещата. (Грабер, 2019, стр. 550). През XIX век индустриалният капитализъм търси да се освободи от тежестите на рентата, банките и монополите наследени от феодализма, но вместо да успее, финансовият сектор превзема държавната политика и подчинява индустриалния капитализъм на финансовия сектор и рентиерите. Според Майкъл Хъдсън новите рентиери днес са във финансовия сектор и получават рентата като лихва (Хадсон, 2015, стр.56-60). В съвременния свят получаването на рента, не само не изчезва, но и се увеличава. Стратегията на рентиерите е да направят получаването на рентата невидимо, а не център на внимание, както е в класическата политическа икономия. В съвременния свят рента е незабележима под формата на такси, застраховки и други разходи надвишаващи себестойността на продукта.

Заклучение

Фокусът на класическите икономисти е създаването на богатство и премахване на несправедливите незаработени доходи, които се създават от преразпределянето на богатството. Икономическата теория през следващите векове избягва от този фокус, като рентата се разгледа като наем, а не излишък получаван от рентиерите. Изследванията за търсенето на рента са прекъснати, за дълъг период от време, до втората половина на XX век. В съвременния свят рента, не само не изчезва, но се увеличава търсенето на рента. Според класическата икономическа теория рента не увеличава богатството, а го намалява. Обществото не е в непрекъснат прогрес а има и периоди на регрес. Богатството, което според класическите икономисти е натрупване на стоки, в съвременния свят е огромно, но липсва свобода и се увеличава социалното неравенството, което е в резултат от разпределението. Ресурсите са оскъдни, а глобализма не предлага механизъм за тяхното справедливо използване, рентата на монополите придобиващи ресурси, финансите, застраховането, недвижимите имоти се увеличава, а други производствени отрасли са обречени на фалити. Затова е необходимо е да се препрочитат класическите икономисти и тълкуват техните идеи, които може да са приложими и сега.

Използвана литература

1. ГЕБЕР, Д. (2015) *Долг первые 5000 лет истории*, Ад Маргинем Прес.
2. ГРАБЕР, Д. (2019) *Дългът: първите 5000 години*, Бард.
3. ГРЕБЕР, Д. (2020) *Бредовая работа трактат о распространение бессмысленном труде*, Ад Маргинем прес.
4. РИКАРДО, Д. (2006) *За принципите на политическата икономия и данъчното облагане*, Рата.
5. СМИТ, А. (2006) *Богатството на народите*, Рата.
6. ХАДСОН, М. (2021) *Убийство хозяина Как финансовые паразиты и долговое рабство разрушает мировую экономику*, Наше завтра.
7. DALRYMPLE, W. (2019) *The a Anarchy The Relentless Rise of East Indian company*, Bloomsbury Publishing
8. TULLOCK, G. (2005) *Rent- seeking society*, Liberty fond.
9. HUDSON, M (2012) *Veblen's Institutionalist Elaboration of Rent Theory* [Online] Available from: https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_729.pdf [Accessed 30/09/2022].
10. HUDSON, M. (2015) *Rewriting Economic Thought*, [Online] Available from: <https://michael-hudson.com/2015/10/rewriting-economic-thought/> [Accessed 30/09/2022].
11. HUDSON, M. (2022) *Destiny of Civilrzation: Finance Capitalism Industrial Capitalism or Socialism*, CounterPunch.